

„GYÉMÁNTTENGELY”

(A költészet napja – kicsit másképpen)

(A mellékelt power point bemutatóra épülő gondolatsor elhangzott a Kecskeméti Ifjúsági Otthon HOL-MI elnevezésű módszertani szakmai napján – 2021. 11.09. – és Nagyváradon az Országos Drámapedagógiai Napok műhelyfoglalkozásain – 2022. 04. 21-22.

A bemutatott folyamat állomásai: Szabadszállás, Kunszentmiklós, Szalkszentmárton)

„Fölmutatok, nem oktatok.
Kínálok, nem unszolólok.”
/ Fodor Ákos /

Fodor Ákos, a magyar haiku-költészet fejedelmének, halálakor több interjút is elolvastam. Az egyikben a riporter a költő és az olvasó viszonyáról, a költő „tennivalóiról” faggatta Fodor Ákost. Az ő válaszként elmondott négy szava olyan erős tanári ars-poeticaként égett belém, hogy azóta minden felnőttoktatási helyzetben ezzel kezdem mondandómat. Igaz ez most is, igaz ez szerény honlap-kínálatom egészére is. Évtizedeim szellemi-szakmai svédasztaláról lakmározzék ki-ki kedve, szándéka szerint.

Afelől persze komoly kétségeim vannak, hogy a Fodor Ákos-i attitűd értelmezhető, megvalósítható lehetne a közoktatás mindennapi katedra-kaloda szorításában, öNATsága (kölcsönszójáték!) szigorú tekintetétől szorongatva, dolgozatokra, érettségire, kompetenciamérésekre készülések közepette.

A diasorral illusztrált fejlődési ív megmutatására mindenesetre igaz a tétel. Elmondom, megmutatom, hogy bennem, általam hogyan változott, alakult a költészet napi alkalom, s a kínálatból, a koncepcióból, a konkrét mozzanatokból mindenki azt hasznosít a saját gyakorlatában, amit kedve, helyzete sugall.

„JÖN, AMIKOR IDEJE VAN, HARMÓNIA ÉS JÓSÁG NŐ A NYOMÁBAN...”

Az Esterházy Péter-idézet (3.dia) kiemelt része – a vágyott hozadék megfogalmazásán túl – az egyik legfontosabb aspektust emeli ki, az *elrendelt időt*, a mindennek megvan a maga ideje alapállást. Ritkán tud ennek megfelelni az iskolai gyakorlat, pedig az ünneplésnek szinte szakrális eleme az időpillanathoz való igazodás. A hétköznapiakból akkor – és csakis akkor – emelkedik ki a felfelé mutató, a transzcendenciára (szó szerint: átlépésre) hívó, az árnyékos, szürke hétköznapiakból kiragyogó pillanat. A születése vagy a halálé. Legyen szó a Megváltóról, a Forradalomról, a Tettről, az Emberről. Egy képversben én ezt így láttam, láttattam: (4. dia)

Az ünnep

HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP
HÉTKÖZNAP

„Az örök hiány köszörűjén / tündökletesre élezett pengét / csókolják meg a hűségese! / Múben az embert megünnepeljük!” (Nagy László: József Attila – 4. dia) - szavaltam közel 40 éve, a szombathelyi tanárképző főiskola klubjában, általunk, akkori magyar szakosok által szervezett költészet napján, amelyet hagyománnyá kívántunk tenni. Akkor még nem tudtam, hogy a Nagy László-vers egyik szava, József Attila költői világképének egyik fókusza, a *hiány* lesz a majdan általam tanárként kezdeményezett és koreografált költészet napi játékok dramaturgiai hívószava.

SZABADSZÁLÁS – „LITERA-TÚRA”

Még a főiskolai évek alatt találkoztam József Attila Irodalom és szocializmus című tanulmányával, s már akkor elraktározódott a „gyémánttengely” kifejezés, hogy aztán szabadszállási pályakezdésem után nem sokkal a költészet napi evolúció fő jelképe legyen.

Megpróbálva és meghaladva az ünnep játékonny kliséit – szavalóverseny, szerkesztett műsor az irodalmi színpad számára, műveltségi vetélkedő stb. – , szép lassan kiforrt magát egy *modell*, amely a „világ gyémánttengelye” köré szerveződött.

Világhiánnyal, deficittel, a dolgok „elhibbanásával” (Kiss Anna szavával élve, lásd később!) azonosítva a gyémánttengely elgömbülését, megszületett a modell, a minden évben újra alkalmazható, ám új és új tartalommal megtöltendő *játék-forma, alaphelyzete*. Tovább bővült azzal az elhatározással, hogy ne a kiválasztott 4-5 jó „magyarost” szólítsa meg az ünnep, hanem, lehetőség szerint az egész *közösséget*. Mégpedig úgy – ez volt a hőskorszak, a szabadszállási évek egyik legérdekesebb hozadéka –, hogy a részvétel, a bevonódás *önkéntes* legyen. Megajánlok, alaposan megismertetek egy dramatikus, vagyis cselekvésen alapuló, közösségi játékhelyzetet, de mindenki maga dönti, döntheti el, hogy ebben részt vesz-e. Nem a „de jó, megússzuk a földrajz/matek stb. órát” kalmár öröme volt a mozgó rugó! A mindig alapszabálynak szánt *közös éneklés* a szünetekben, a „*Litera-túra*” elnevezésű irodalmi barangolás pedig délután történt, nem tanítási időben. Több évtizedes tanári pályám egyik

legmaradandóbb emléke, közös játékkal közösséget érlelő szándékaim egyik legszebb gyümölcse az a tábló, amelyet az önként, örömmel játékba érkező diákok képei töltenek meg. Tehát: (8. dia)

ALAPHELYZET

Amikor csak lehet – a bevezetőben vázolt alapállás miatt – *április 11-én*, József Attila születésnapján kerüljön sor az eseményre. Legtöbbször a tavaszi szünet tart ellen e törekvésnek.

Szóljanak *dalok*. Megzenésített versek. Az én nemzedékem számára klasszikusnak számítóktól (Sebő, Kaláka, Hobo, Misztrál, Rackajam), de bárkitől, aki az igényesség rostáján nem hullik ki. Amikor csak lehet élőben, együtt. Szinte mindig lehetett. Az ünnepre készülés szép pillanatai voltak mindig a daltanulások, dalpróbák, többször a gitározni tudó diákokkal együtt. Voltak persze, akik csak nézték, hallgatták. Ha nem bántottak, nem bántuk. Volt, hogy bántottak. Minket és a dalt is. De mi adtuk meg a „kötelező” szó törlésével a lehetőséget, hogy átmenjenek az utca másik oldalára. „Éljen a különállás jogával! Ússzon árral szemben!” – mondja Mr. Keating Nuwandának a Holt Költők Társaságában. Tehát énekeltünk fél nyolctól, szünetekben, tanárok, diákok együtt.

Teremtsük meg a *világhiány*, az elhibbanás látható, érzékelhető jeleit, s a hiány megszüntetésére hívjuk játékba az osztályokat, a „*LITERA-TÚRA*” elnevezésű játékba.

Egy példa a sok közül. Kiss Anna Fűszedő című versének szereplője a jó füvek tudója, Boróka asszony. (12 – 13. dia) A szeszélyes áprilisi szél szertefújta gonddal összegyűjtött, bajokat gyógyító virágait. Ezeket kellene megkeresni és összegyűjteni. Április 10-én, reggel ott ült az iskola aulájában, üres kosárral az ölében, maga „Boróka asszony” (feleségem több napi, ember-bábú készítő munkájának eredményeként), az

iskolarádióban pedig felhangzott a Kaláka együttes megzenésítésében a Fűszedő. Pár mondatos, lényegre törő instrukció hangzott el arról, hogy a kosárból szétfűjt virágszirmokat kellene megkeresni Szabadszállás irodalmi, kulturális (emlék)helyein barangolva. Egy-egy játékos feladat közös megoldásának a tétje, „jutalma” egy-egy virágszirom begyűjtése. (Az akkori tavaszi szünet felejthetetlen pillanata, ahogy az egész Török család színes papírszirmokat vág, és a vers szavait írja rá.) Nagyszünetben rövid – az előző hosszabbakat záró – egyeztetés az osztályfőnökökkel, hogy az osztály érti-e a lényeget, s azt is, hogy nem (!) kötelező a részvétel, az jöjjön, aki örömet, kedvét leli a játékban, ahol nem kell senkit legyőzni, nincs aranyérem, s nincs jutalomötös sem. Szinte minden évben „telt ház” volt a Litera-túrán!

A kedves olvasó bizonyára tudja adaptálni a saját helyi körülményeire az itt olvashatókat, sőt, úgy sejtem, a maga gyakorlatának párhuzamait is megvonta már. Ilyen párhuzam lehet a településen számba vehető irodalmi túra helyszíneinek feltérképezése. Szabadszállás ebből a szempontból gazdagnak mondható, ráadásul a helyszínek egy közepesen erőltetett menetben valóban végjárhatók kb. másfél-két óra alatt. (9. dia)

KERETJÁTÉK ~ „LITERA-TÚRA”

A keretet (A – A _{variáns} szerkezetben) az iskola aulája jelenti. Ott látható az éppen aktuális, az adott tanévre komponált játék hiányos tere. (Boróka asszony az üres virágkosarával; a 2013-as Petőfi évfordulón a János vitéz Tündérországnak színek nélküli világa; a Dsida-évfordulón a különböző versekhez készített installációk – egyelőre tárgyhiányos – térformái stb.) Az első „állomás” mindig az aula. 10 perces késleltetésekkel indulnak az osztályok. Bejárják a túra útvonalát. Van, hogy rejtvény formájában kell kitalálni a következő helyszínt, van, hogy az ott lévő kolléga igazít útba. Minden megtalált helyszínhez játékos feladatok (szókincs-tesztek; rímtaláló; információkeresés; állókép-illusztrációk; titkosírás; tárgyanimáció; versmondás; énekés; stb. stb.) tartoznak. Külön kihívás az alsó illetve felső tagozatra kalibrált feladványok elkészítése. A szándék: ne lexikális adathalmaz visszakérdezése, inkább kreatív, az itt és most játékos tanulást elősegítő „feladatok” legyenek. Minden helyszínt egy hiány-mozaik (virágszirom, tárgy, mondattöredék) megszerzéséért keresünk fel. Az utolsó helyen ezeket adjuk oda az ott lévő tanárnak, aki egyben „vendéglátó” is. Mit jelent ez?

Az évek során alakult ki, hogy legyen még egy többlete az akkor már kisváros szerte ismert és várt játéknak. „Tanár úr, megint lesz ez a vonulósos játék?” „Lesz, Géza bácsi, az unokák is mindig várják...”. A játszók elfogadták, hogy örömteli önértéke van az egésznek, nem kérték számon a kisötösöket, az okleveleket, bár a kezdeti – még pontgyűjtős – időszakban a legügyesebb osztálynak azért járt a „Litera-torta”. Ezt a gesztust nöttük túl azzal, hogy a „Litera-túra” utolsó helyét úgy választottuk meg, hogy az alkalmas legyen a fáradt vándorok megvendéglésére. A helyi vállalkozók pedig – úgy tűnik – meglátták a dolog közösségépítő jellegét, és az iskolai alapítványnak önköltséges számlát állítottak ki a pogácsáról, kenyérlángosról, Kuglerről. Így lett az iskolai menzából Petrovics István ivója, vagy a Pilvax kávéház, s a – ma már országszerte ismert – Dörmögő házban így kaphatott mindenki az eredeti recept alapján készült Kuglert.

A keret A _{variáns} jellegét pedig az adta, hogy a vándorok szélnek, jobban mondva haza eresztése után, jóhangulatú túlórázás keretében a kollégákkal kiegészítettük, feldíszítettük az aula hiányos terét, hogy másnap már abba – a visszaegyesített „gyémánttengely” világába – érkezzenek további szorgos hétköznapiakat élni a diákjaink. Mivel a költészet napja két hónapnyira van a ballagástól, az is a szokásrend részévé vált, hogy a megváltozott, átértelmeződött aula úgy maradt a záró iskolai

ünnepélyig, a dekoráció részét képezte, sőt sokszor beleszövődött a búcsúzó, búcsúztató beszédekbe is.

Mint említettem, mindenki bizonyára megtalálja a lokális lehetőségeit, ha hasonló elképzelései lennének. Mi, Szabadszálláson, többnyire ezekben a helyszínekben tudtunk gondolkodni:

- Kun ember szobra (Tabajdi István helyi fafaragó alkotása)
- CSO-KER könyvesbolt
- Petőfi Sándor Városi Könyvtár
- Városháza – falán Petőfi Sándor-emléktáblával
- József Attila Községi Ház
- József Attila és Petőfi Sándor mellszobra a város központjában
- Tájház
- Helytörténeti gyűjtemény
- Emlékmű (Majsay György) Petőfi szüleinek háza helyén. (A házat az 1838-as nagy dunai árvíz semmisítette meg)
- Dörmögő-ház (Pócze Imrét, József Attila anyai nagybátyját, az írástudatlan, állandóan zsémbelődő, dörmögő csószot hívták Dörmögőnek. A nádfedeles házikóban sokszor megfordult a gyerek József Attila. Ott, amellet mondani, hogy „Utoljára Szabadszállásra mentem...”, a local colour megélésének nagyon erős lehetősége. A költészet napi magántörténelmünk egyik legszebb pillanata volt, amikor a 2005-ben, a 100 éves évfordulón, az iskola udvarán megélt több száz fős, nagy-nagy tüzet gyújtós, nagy játékunk megkoronázásaként másnap, megyei hírességek jelenlétében, a felújított Dörmögő-háznál szakadó esőben énekelték diákok, tanárok, irodalmárok, költők (pl. Buda Ferenc) a sokszor játékba is hívó József Attila-vers refrénjét: „A hetedik te magad légy !)
- Prielle Kornélia sírja (Akit nem a Petőfihez fűzhető apró szerelmi affér miatt temettek el a költő feltételezett (!) szülővárosában, hanem azért, mert második férje szabadszállási kötődésű volt, s a színésznő – a Nemzeti Színház első örökös színésznőjének – végakarataiban ez szerepelt.)
- József Attila nagyszüleinek sírja

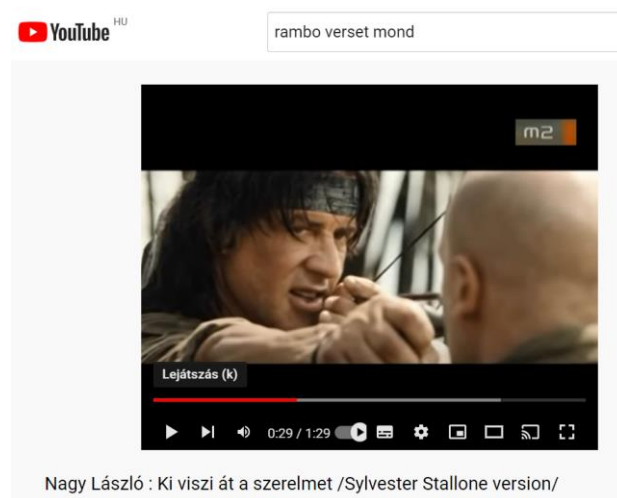
KUNSZENTMIKLÓS – TÁRGYINSTALLÁCIÓK ÉS „NAGY VERSMONDÁS”

Gimnáziumi tanítási helyzetbe kerülve eljátszottam a gondolattal, hogy „emelt szintű” játékokba hívjam a kiváló diákokat. Verskülönlegességek körül járására, megfejtési kísérleteire. (lásd: 16. dia ! A megfejtések pedig megtalálhatók ezekben a könyvekben: Fűzfa Balázs: *Miért szép – verselemzések* Pauz-Westermenn Kiadó, 1997. 98.o. illetve Fenyő D. György: *Útikalauz a vershez* Tilos az Á Könyvek, 2021. 26-29.o.) Magyar költők verssoraira készített képkompozíciókra, mémekre. (17-19. dia)

Íme egy tanári motiváció:

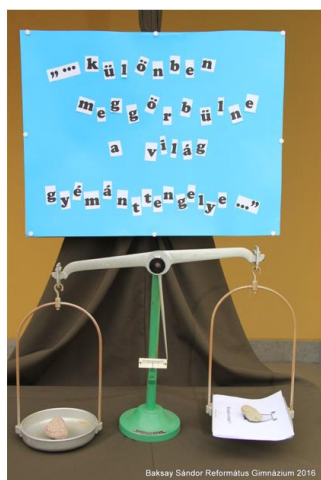

Vagy akár ún. Rambo-versek készítésére, amelyekből – sokakat akár a vers megtanulására is sarkalló – hihetetlenül kreatív példák találhatók a YouTube-on. (20. dia)

A gondolkísérletek után aztán maradt a Szabadszálláson kiérlelt, kipróbált modell. Közösségben, dalokkal, játékosan ... lásd a korábban írtakat.

Fizika szakos kollégám kíváncsi értetlenséggel kereste elő a megporosodott mérleget, amelyből aztán az egész dramatikus (tehát ismét cselekvésen, közös tetteken alapuló) nap kezdő eleme lett. (21. dia) [A fotókért Faragó Imrét és tanítványait illeti a köszönet!]

Kiszámíthatatlan és egyben tragikus dramaturgia szabta meg az ünnepnek szánt nap kezdetét. A legfájóbb hiányt, kolléganő, a magyar munkaközösség vezetőjének elvesztését próbáltuk beleszőni a „múlt szövedékébe”. Sokoldalúságához tartozott, hogy természetfotókat készített, amelyekhez saját maga írt haikukat, rövid verseket. Emellett zenei műveltsége, énekszeretete is ismert volt. A februári halála utáni sokkból ocsúdva pályázatot írtunk ki az iskola diákjai számára, saját vagy keresett természetfotókhoz írt saját (!) haikuk témakörben. Megrendítő mennyiségű és minőségű alkotás érkezett. Április 11-re kiállítást készítettünk az új épület aulájában, és a Tanárnőre emlékező gondolatokkal, énekekkel indítottuk útjára a napot. „Hát dolgoztam híven / zümmögve, mint a rét, / milyen könnyű a menny, / a műhely már sötét.” (József Attila – Sebő Ferenc: *Harmatocska*) (22. dia)

Facebookon előre elküldött, megmutatott, énekórákon gyakorolt, sokszorosított dalszövegekkel, Sebő- és Kaláka-dalokkal vártuk reggel és szünetekben az énekléshez csatlakozni szándékozókat. Hősiesen álltunk, ültünk a vártán, de igazából csak a Nagy Versmondás előtti várakozásból lett nagy közös éneklés. Persze, lehet, hogy kicsit

önmagunkra szerveztünk, hisz a tárgyinstallációs, verskereső játékhoz a szüneteket is megadtuk játékidőnek.

„KERESD A VERSET!” – TÁRGYINSTALLÁCIÓK ÉS JÓZSEF ATTILA VERSEK

Körülbelül a költészet napi játék előtt két héttel leírtam elképzeléseimet, a nap koncepcióját, menetét, mozzanatait az igazgatóság és a kollégák számára, s egy rövid tantestületi gyűlésen előben is ismertettem azt. A két hetes időtartam a következő miatt volt indokolt.

Minden osztály kapott egy verscímet tartalmazó lapot, rajta sorszám jelzettel.

<i>Verscímeim</i>	<i>Sorszám</i>
Születésnapomra	
Kész a leltár	
Anyám	
A Dunánál I. – II.	
Reménytelenül	
Thomas Mann üdvözlése	
Harmatocska	
Két hexameter	
Óda - Mellékdal	
József Attila, hidd el 	
A hetedik	

A kísérő instrukció az volt, hogy ezekkel a versekkel lesz kapcsolatos a költészet napi játék. Tizenegy megszámozott tárgykompozíció lesz elhelyezve az iskola épületeiben és udvarán. Az osztályoknak – vagy kisebb, baráti közösségeknek az lesz majd a kihívás, hogy a kompozíciókat társítsák valamelyik vershez. A versek – addigra kikeresett, belakott (?) – szövege ott lehet náluk, kötetben, kinyomtatva, vagy akár a mobiltelefonjaikon, a mek-ről, egyéb helyről nézve. A tárgyakról készült felvételek a 26 - 37. dián láthatók. Alább közlöm az egyik – talán beszédesnek mondható – tervezési

dokumentumot, és a kép-vers társítás „megoldókulcsát” is. Játékos kedvű kollégák akár meg is próbálkozhatnak a felismerésekkel...

Vers	Tárgyak	Tervezett hely
Születésnapomra	tonett szék, asztal, kávéscsésze, toll, hamutartó, papír, írásvázlatok	<i>főépület első lépcsőforduló</i>
Kész a leltár	ágy fehér lepedővel, nagy fekete párna, ágy közepén Biblia, énekes könyv, gyertya	<i>főépület második lépcsőforduló</i>
Anyám	kisszék, sámlí, szénvasaló, fazék, kötény, mosóteknő	<i>főépület 6.g terme előtt, letakart vitrinnél</i>
A Dunánál	nagy kék lepel, rajta (emlék)tárgyak, szennyes kosár, ballonkabát, kalap	<i>új tornatermi bejárat lépcsőjénél</i>
Reménytelenül	egy fatörzs elé tett plasztika (Kis-Tóth Ferenc), márványba vágó fejsze	<i>hátsó udvar <u>homokos</u> része a nagy fa előtt</i>
Thomas Mann üdvözlése	fotel, olvasólámpa, kisasztal, olvasószemüveg, könyvek, pohár víz	<i>új épület aulája</i>
Harmatocska	bokorra rátűzött, gyűrött, fénymásolt József Attila-kéziratok	<i>gyülitertem felé vezető lépcső melletti cserje</i>
Két hexameter	fekete-fehér utazóláda, nagyméretű dobókocka	<i>új épület aulája</i>
Óda - Mellékdal	József Attila arckép, rátűzve néhány vonatjegy, bőrönd, fehér törülköző	<i>udvar vagy új épület lépcsősora</i>
József Attila, hidd el ...	széktámlán ünneplő ruha, bal felső zsebére kitűzve egy „gyémánt”, önismereti könyvek	<i>új épület aulája vagy emelete</i>
A hetedik	Tükör előtt egy hatoldalú, arcokat jelző dobókocka,	<i>új épület aulája</i>

Verscím	Sorszám
Születésnapomra	5.
Kész a leltár	2.
Anyám	6.
A Dunánál I. – II.	1.
Reménytelenül	8.
Thomas Mann üdvözlése	4.
Harmatocska	7.
Két hexameter	9.
Óda - Mellékdal	3.
József Attila, hidd el ...	11.
A hetedik	10.

Finoman szorongó kíváncsisággal vártam, hogy a megszólított 12 évfolyam, a több száz diák, a népes tantestület hogyan fogadja a kínálatot, a fölmutatást. Az egy évvel azelőtti flashmob és tanári koncert sikere biztatást adott, de azért most nagyobb keréken fordult az ünnep.

A tét tehát az volt, hogy a felkeresett helyszínek alapján helyesen kitöltött lapot tegyük bele a mérleg serpenyőjébe, hogy a József Attila-versekkel való találkozás eredményeként mozduljon meg a kibillent gyémánttengely. Ám ez csak a dolog első fele volt, még maradt egy megcselekvésre méltó „feladat.”

„NAGY VERSMONDÁS”

Emberi, szakmai tekintetben igazán szerencsésnek mondhatom magamat, hogy kedves volt tanáromat, Fűzfa Balázst – akit a mai magyar irodalomtanítás kiemelkedő alakjának tartok, sokakkal egyetértésben – ma már mentoromnak, barátomnak tarthatok. Nélküle nem jöhetett volna létre a kunszentmiklósi „Nagy Versmondás”.

Érdeklődők sok helyen utána olvashatnak a mozgalom létrejöttének, lényegének, a YouTube-on is több felvétel látható.

Kapcsolati és egyéb tőke tehát rendelkezésre állt, hogy a költészet napi játék, együttlét betetőzéseként, az ötletgazdák ismertetője után, Jordán Tamás instrukciói és vezénylete révén együtt mondjuk József Attila születésnapján: „Én egész népemet fogom / nem középiskolás fokon / taní- / tani. „ (38 – 47. dia)

SZALKSZENTMÁRTON - „HEGYEK, FÁK, FÜVEK...”

Mielőtt a pandémia törölte volna két év költészet napi játéklehetőségét harmadik (egyben jelenlegi) munkahelyem munkatervéből, lehetőség adódott, hogy a Petőfi-kultusz egy újabb helységének – kislétszámú, szinte családias – általános iskolájában újabb mozzanatokkal gazdagítsam a folyamatot.

Amikor Szalkszentmártonra kerültem, az első szimatok alapján világossá vált, hogy itt is vannak a térnek az egész közösséget megmozgató szertartásjátékra csábító elemei. Első évemben az iskola előtti szobor és virágzó fa köré gyűlve énekeltünk, mondtunk verset közösen.

(fotó: Czuczor Teca)

De már akkor tudtam, hogy az udvar közepén álló nagy fa, és a messzi környékről sokakat idevonzó artézi forrás lesz még játékelem. Egyéb fákról még nem tudtam, azok a „Fenntarthatósági hét” keretében adódtak.

Ötletismertetés, kollégák bevonása, előzetes tennivalók, készülődés, próba, szertartásjáték. (51. dia) Bevált lépések, mégsem megunt rutin!

A költészet napja
2019. április 11.

...kő, láng, levelek, hegyek, fák, füvek...”
/ szertartásjáték /
- április 11-én, csütörtökön a 3. órában
- „főpróba” 10-én, szerdán 7.45 - 8.00

> Öntsünk tiszta **vegét, a** pohárba!
✓ Így pohár viz. az artézi kútból egy vasszor izmételgetésével.

> „A fán a levelek lassan lengenek...”
✓ A felső udvar nagy fáján lengenek versleveledink, a fát körbe állva énekelünk, verselünk.
✓ **Ének, a hegyrelenről** (közösen)
✓ **A fán a levelek** (**ANÁTOR** - közös dúdolás)
✓ **Szavem, ha vedelmeg lennék** (**Égyg Kira** - Pástor Alai)
✓ **Hegyek, fák, füvek** (**szóvisszhangozás**, **Dafni bácsi** - közösen)
✓ **Rajzelmek** (**közösen**)

> „Kertész leszek, fát nevelek...”
✓ Leszálunk az elültetett nyírfákhoz, körbe álljuk őket osztályonként.
✓ **Kertész leszek** (**közösen**) Az utolsó refrén alatt egyszóval odalépünk a saját fánkhoz és meglocsoljuk.

Az előzetes készüléshen **várjuk** - **hírvétek** tanáraitok segítségét!

„A fán a levelek lassan lengenek ... „ – kezdődik József Attila egyik elégikus verse, amelyre Sebő Ferenc írt gyönyörű dallamot. Kezdődjön ezzel a játék. A koratavasszal még hiányzó falevelek helyét díszítsük verslevelekkel. Méretsablon alapján vágják ki az osztályok a maguk zöld kartonpapír leveleit, és fehér színnel írták rá a kötetből kikeresett József Attila verssorokat. Két héttel a költészet napja előtt kapták meg ezt a kérést, s ugyanakkor a közösen éneklendő dalokat felvételen, a dalszövegeket papíron.

Többektől ellesett és elfogadott technikai mozzanatként, előre egyeztetett időpontban „főpróbára”, a szertartásjáték útvonalának lejárására, csoportos térformáinak megtanulására, a játékelemek egymásutánjának – formai és tartalmi – rögzítésére hívtam a résztvevőket. Nem szerettem volna a valós idejű, rituális tevékenységet megszakítani instrukciókkal, „rendezéssel”. Ódzkodó kíváncsiság, önszabályozós fegyelmezettség, el-elkalandozás, ijedtség és megértés kavargott az egyeztetés koratavaszi levegőjében, de megnyugodva készültünk a másnapi együttlétre.

Hajnali ébredés, hogy a diákok fél nyolcas érkezésére elő legyen minden készítve. A fán a levelek, a fa tövében láng és kő, a Weöres-vers attribútumai, a megfelelő helyeken hangosítás a zenéhez, gitárhoz.

A gyerekek – az előzetes egyeztetések alapján – tudják, hogy aznap egy saját pohárral kell érkezni. Nem használunk eldobható műanyagpoharakat! Az előző nap még csupasz fakoronán versleveleket lenget az április szél. Többen a saját írásukat keresik, hangosan betűzik is. (52-56. dia)

Szólnak a megzenésített József Attila-versek, s várjuk a rendhagyó óraként beillesztett 3. órát.

Az artézi kúthoz megyünk, a három kifolyóhoz, egyeztetett osztálysorrendben. A terv, hogy a pohár vízzel való megtöltése közben mindenki egy általa megtanult verssort mond folyamatosan. A tiszta forrásból nyert vízzel később lesz dolgunk. (57-59. dia)

A pohár forrásvízzel és a dalszövegekkel a kezünkben (az emlékeztetkisesés ne legyen a közös éneklés gátlója) koncentrikus köröket alakítunk ki a nagy fa körül (kör-, életfa-szimbólumok talán magától értetődők). Éneklünk, verseket mondunk. Az 51. dián látható dalok mindegyike megtalálható a YouTube-on. A közös dalokat az előző reggeli főpróbán egyszer végig énekeltük. József Attila-versét (*Szeretném, ha vadalmafa lennék*) diákok mondják, Szilágyi Domokos katartikus nagy versének (*Hegyek, fák, füvek*) alkalomhoz szelídített hosszúságú változatát pedig „echós” verseléssel tesszük szertartás elemmé. A három részre osztott gyerek-karój egy-egy harmadaé a három szó: „hegyek”, „fák”, „füvek”. Addig és annyiszor mondják, kiáltják, suttogják, ahogy a versmondó tanár karjelzéséből kiolvasható. (59-60. dia)

A szertartásjáték utolsó szakaszába lépünk. Most nyer értelmet az „egyéb fák” kifejezés, amelyre a bevezetőben utaltam. A rejtett tanterv, az informális tanulás szép példája, amikor két témanap találkozik. Még az előző tanév fenntarthatósági napján adódott a lehetőség, hogy minden osztály ültethetett a füves udvaron egy-egy nyírfát. A csemeték megerősödéséig a locsolás is az osztály feladata volt. Ez az éltető mozzanat, a locsolás teremtette meg bennem a költészet napi játékhoz fűzhető szálát. S aki fát ültet, locsolja, gondozza azt, az ismét tesz valamit – egyszerre konkrétat és jelképeset – a beszámolóm címéül választott „gyémánttengellyel” kapcsolatban.

Elindulunk a nagy fától, és az egyeztetett módon minden osztály, a pohár forrásvízzel a kézben, körül állja a saját nyírfáját. Eközben már szólnak a *Kertész lesznek* akkordjai. A közös éneklés adott pillanatában egy gyerek odalép a fa törzséhez és megöntözi azt, majd sorban mindenki. A záró akkord egyben a játék végét jelenti.

Kilépünk a közösen elfogadott, közösen megélt cselekvés kereteiből, s az üres poharakkal, de tán nem üres lélekkel visszabattyogunk a hétköznapiakba. (61-64. dia)

„Ó jaj, mi igazán tiszták vagyunk,
Nyisson ajtót nekünk a reménység!”

Az ünnepet előkészítő, tűz csiholója-tanár pedig reménykedik. S újra motyogja magában, újabb ünnepek megteremtéséhez szükséges fönix-hitével Esterházy Péter szavait: „Ez volna az ünnep. Jön , amikor ideje van, harmónia és jóság nő a nyomában, és nemcsak jobbra változunk, de a másik jóságára is rálátunk, és nem azért, hogy evvel a sajátunkat dokumentáljuk.”

SZALKSZENTMÁRTON - „RÁHAJLUNK AZ IDŐRE”

A diásor dokumentálta utolsó esemény a 2022-es költészet napja. Szalkszentmárton büszke tagja a Petőfi-kultuszt ápolók közösségének. A bicentenárium hangsúlyozottan helyet kért egy költészet napi játékban az „ős-kamasz” (Farkas Árpád nevezi így) költő számára. Lehetett volna – valószínűleg 2023-ban lesz, községi szintre kiterjesztve – egy Nagy Versmondás, egy nagy Petőfi-verset választva. Lehetett volna koncert Petőfi-versekkel. Lehetett volna a szabadszállási játék adaptálásaként „Literatúra” Szalkon. Talán majd jövőre a Nagy Versmondás előtt. Lehetett volna, lehetne ...

A feltételes módok a tervezés mindenkori édes terheit jelzik. A modell – világhiány, versek, dalok, közösség, megérintettség stb. - , a szándék ugyanaz. A ráadás most az említett bicentenárium.

S mi az aktuális jelenség az elgörbült gyémánttengelyt illetően? Ó, nem kell sokáig tallózni, mindig talál valamit az érzékeny lélek! A „vers-süketség” (Török Gábor irodalmár kifejezése), a vers-idegenség, a memorizálástól való idegenkedés például mindig ad késztetéseket. Ami e játék tervezgetésekor bennem fókuszálódott, mint veszteség, az a kommunikáció hiánya, eldurvulása volt. Offline, online egyaránt. Érthetetlen zombi-csendek, vagy tragársáig fajuló verbális agresszió, bullying. Szelídítsünk ezen indirekt módon, versek, dalok segítségével. A használandó szövegek közül egy rendhagyó „Petőfi 12 pontot” és két dal szövegét (YouTube-küldeménynel együtt) mindenki megkapta két héttel korábban.

Petőfi Sándor 12 pontja
/ azaz: 12 pontos idézet /

1. Szabadság, szerelem
E kettő kell nekem.
2. Az idő igaz,
S eldönti, ami nem az!
3. A korlátatlan természet
Vadvirág vagyok én.
4. Elhull a virág, eliramlik az élet.
Ülj hitvesem, ülj az ölembé ide.
5. A magyar név megint szép lesz,
Mélto régi nagy híréhez.
6. Itt születtem én, ezen a tájon,
Az alföldi szép nagy rózaságon.
7. Szép vagy, alföld, legalább nekem szép!
Itt ringatták bölcsőm, itt születtem.
8. Tudod, mi a virág? A földnek jósága.
Tudod, mi a jóság? A lélek virága.
9. Oh természet, oh dicső természet!
Mely nyelv merne versenyezni véled?
10. Sors nyiss nekem tért,
Hadd tehessek az emberiségért valamit!
11. Oh, szabadság, hadd nézzünk szemedbe
Oly sokáig vártunk rád epedve.
12. Habár fölül a gálya, s alul a víznek árja,
Azért a víz az úr!

Magyar népdal:
Napének

Hol van még, hol van még,
hol van még az éjjel?
Addig is a napon
merítkezzünk fénnel!

Áldások árkai
szálljanak fejünkre!
Hogy az egész világ
férjen a szívünkbe!

Ratkó József:
Egy ágyon egy kenyéren

Egy ágyon, egy kenyéren,
szemünkbe hulló fényben,
tétovázó sötétben,
szerelem fenyvesében,
egy földön, egy hazában,
égve egyforma lázban,
hidegben, nyári lángban,
egyforma szó a szánkban,
torkot fájditó perben
tanúként egymás ellen,
homlokod melegében,
homlokod melegében,
zárván eleven kőbe,
lélekben összenőve,
gyönyörű csecsemőnkre,
ráhajlunk az időre.

Makám együttes – Napének <https://www.youtube.com/watch?v=scBa1ehFwRA&t=1027s>

Kormorán együttes (Ratkó József verse) https://www.youtube.com/watch?v=libz_dgPrTo

Az iskolarádióban elmondtam egy beharangozót (67. dia), amelyet fénymásolva az osztályokban is kivettem. Hadd hallják, lássák, hogy miért is „kell” 12 sor Petőfit megtanulniuk. Találkozás, párbeszéd lesz belőle. Akár sms-ként, messenger üzenetként (hisz a digitális témahétre esett a költészet napja is), akár élőben, egymásra nézve, egymásnak mondván, végig hallgatva a másikat, és (vélt) sérelemből fakadó indulat-igék helyett verssorra verssorral válaszolva. Magyarórákon, osztályfőnöki órákon működtek a dialógus-próbák. (77. dia)

A játékot megelőző napon – már-már szokássá váló módon – egyeztettük, elpróbáltuk a társas interakcióra épülő tevékenységsort. Türelmes tudatosításokkal, pontos és tanító célzatú instrukciókkal a valódi odafordulások minden verbális és nonverbális mikro-mozdulatát illetően. Tömegmozgatás is szerepelt a „rendezői” kelléktárban. A páros versmondások után (ahol a kezdeményező mindig a pár alacsonyabbik vagy fiatalabbik tagja volt), azt szerettem volna demonstrálni önmagunk számára, hogy a csoportok szemben állása nem feltétlenül kell, hogy konfliktust jelentsen, lehet az a közeledés, a kapcsolatfelvétel vágya is.

Alsós, felsős „szembenállás” valósult meg a sportpálya két oldalán. Jelre az alsósok mondták a Petőfi idézet első sorát, a felsősök feleltek rá, majd újabb jelre mindkét csoport egyet előre lépett, közeledett a másikhoz, hogy aztán az utolsó sor után, a Makám-dal akkordjaira koncentrikus köröket alkossunk a pálya közepére épített installáció – roncsolt hangszerek, 9 mécses – körül. (69. és 101. dia)

Az egyeztetéseknek, a különleges pillanatnak, egyéb kegyelmeknek köszönhetően, működött a játék, a szertartás. Pedig lassan – az ezredelő minden nyűgével együtt élő diákjaink számára – életidegen kommunikációs eszközök révén (majdnem azt írtam révültünk, de önfegyelmező módon megóvnom magamat és az olvasót a szójátéktól) éltük meg a pillanatot. Verssorokkal dialogizáltunk, szemkontaktust, szokatlan térközt tartva, énekeltünk, fegyelmezett alakzatokban közlekedtünk, megfogtuk egymás kezét, tanári előmondás után talán patetikusnak, furának tűnő felszólító mondatokat mondtunk, s a végén – pontos és fontos egyeztetetés eredményeként – olyan dolgot is tettünk, amely igazán ritkaság, s amelyről kandidátusi dolgozatok is születnek: a ráolvasó közös kántálása és a Ratkó-vers záró akkordja után egy percig csendben, jelentős avagy jelentéssel bíró csendben maradtunk. Ámen!

(66 – 102. dia)

Kilenc tüzek, bűvös tüzek
bűvös tüzek, termő tüzek
adjatok nekünk cselekvő éveket
cselekvő évekbe cselekvő heteket
cselekvő hetekbe cselekvő napokat
cselekvő napokba tartós lángot
tartós lángba edzett szívet
edzett szívbe sugaras szót
sugár szóba tisztességet
tisztességbe mindig példát
szomjas tettet
egymásért és soha ellen !

/ Tamás Menyhért: XX. századi ráolvasók /